Prejeto / Received: 11. 3. 2026

1.02 Pregledni znanstveni članek 1.02 Review article

https://doi.org/10.54356/MA/MXJQ8234

CHATGPT KOT PRIMOČEK V ARHIVISTIKI: MOŽNOSTI IN OMEJITVE

Martina Arhar Fekonja
Arhivistka, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Slovenija
martina.fekonja@zal-lj.si

Izvleček:

Prispevek obravnava uporabo generativne umetne inteligence, s poudarkom na modelu ChatGPT, kot podpornem pripomočku v arhivistiki in pri raziskovalnem delu. Namen raziskave je pojasniti delovanje sistema in oceniti njegovo uporabnost, zanesljivost ter omejitve pri vsakdanjih arhivskih opravilih in raziskovanju. Metodološko temelji prispevek na analizi literature in spletnih virov, opazovanju uporabe ChatGPT-ja, analizi konkretnih primerov ter na anketni raziskavi med raziskovalci različnih strok. Na konkretnih primerih je bila preverjena uporabnost ChatGPT-ja pri iskanju zgodovinskih podatkov, datiranju gradiva, poimenovanju arhivskih fondov in iskanju starejše zakonodaje. Za empirični del, ki je potekal med avgustom 2025 in februarjem 2026, se je uporabljala različica ChatGPT-5 z nekaterimi uporabniškimi omejitvami. Rezultati kažejo, da je ChatGPT lahko učinkovit pripomoček predvsem za povzemanje informacij in za jezikovno podporo, vendar zahteva kritično uporabo in preverjanje pridobljenih podatkov. Takratna verzija z omejenimi uporabniškimi omejitvami ni imela dostopa do vseh relevantnih virov, lahko je podajala netočne ali posplošene informacije ter ni omogočala zanesljivega citiranja. Analiza ankete potrjuje, da se raziskovalci teh omejitev večinoma zavedajo in ChatGPT uporabljajo predvsem kot dopolnilo, pri čemer pridobljene informacije preverjajo. Prispevek ugotavlja, da ChatGPT ne more nadomestiti strokovnega znanja arhivista in kritičnega mišljenja, lahko pa deluje kot dopolnilni pripomoček, ki ob ustrezni uporabi prispeva k večji učinkovitosti raziskovalnega dela.

Ključne besede:

ChatGPT, umetna inteligenca, arhivistika, raziskovanje, generiranje besedil, veliki jezikovni modeli, pogovorni sistemi

Abstract:

ChatGPT as a Tool in Archival Science: Possibilities and Limitations

The paper examines the use of generative artificial intelligence, with a focus on the ChatGPT system as a support tool in archival science and research work. The aim of the study is to understand how the model functions and to assess its usefulness, reliability, and limitations in everyday archival tasks and research activities. Methodologically, the paper is based on an analysis of literature and online sources, observation of the model's use, analysis of specific case studies, and a survey conducted among researchers from various disciplines. Through concrete examples, the usefulness of ChatGPT was tested in searching for historical data, dating archival materials, naming archival fonds, and locating older legislation. The results show that ChatGPT can be an effective support tool, particularly for summarizing information and providing linguistic support; however, it requires critical use and verification of the obtained data. The model does not have access to all relevant sources, may provide inaccurate or generalized information, and does not enable reliable citation. The survey analysis confirms that researchers are generally aware of these limitations and primarily use the model as a supplementary support tool, verifying

the information obtained. The paper concludes that ChatGPT cannot replace the professional expertise of an archivist or critical thinking, but it can function as a complementary tool that, when used appropriately, contributes to greater efficiency in research work.

Keywords:
ChatGPT, artificial intelligence, archival science, research, text generation, large language mocels, conversational AI system

1 UVOD

V zadnjih letih lahko spremljamo izrazit napredek na področju razvoja umetne inteligence, zlasti na področju pogovornih sistemov, ki temeljijo na obdelavi naravnega jezika. Umetna inteligenca uporablja računalniške tehnike in algoritme, katerih cilj je posnemanje določenih vidikov človeške inteligence. Ključno vlogo pri njenem delovanju ima strojno učenje, ki omogoča izboljševanje zmogljivosti sistemov na podlagi analize velikih količin podatkov.

Pomemben del sodobne umetne inteligence predstavlja obdelava naravnega jezika, kar olajša interakcijo med računalniki in človeškim jezikom. Tako imenovani računalniški vid omogoča strojem razumevanje in interpretacijo vizualnih informacij, robotika pa se osredotoča na razvoj sistemov za izvajanje nalog v fizičnem okolju. Umetna inteligenca poskuša posnemati način človeškega razmišljanja z uporabo algoritmov in strojnega učenja, vendar je omejena s predhodno določenimi pravili in pomanjkanjem razumevanja kot dela človeške ustvarjalnosti (Malik, 2023). Generativni sistemi lahko ustvarijo nove besedilne ali vizualne kombinacije, vendar nimajo človeškega izkustva, namena ali občutenj. Umetna inteligenca temelji na naučenih verjetnostih, ne ustvarja na podlagi občutenj, življenjskih situacij in medsebojnih odnosov.

Pogovorni sistemi, ki temeljijo na jezikovnih modelih, so v zadnjem času postali razširjeno orodje na različnih področjih, saj lahko ob ustrezni uporabi učinkovito podpirajo uporabnike pri iskanju informacij, oblikovanju besedil in orientaciji po obsežnih podatkovnih zbirkah. Med njimi izstopa jezikovni model ChatGPT, ki je zaradi svoje dostopnosti, hitrosti delovanja in uporabniškega vmesnika pritegnil veliko pozornosti tako splošne kot strokovne javnosti.

Prispevek se osredotoča na vprašanje, ali in v kolikšni meri je jezikovni model ChatGPT lahko uporaben tudi na področju arhivistike, zlasti kot pripomoček pri raziskovalnem delu in vsakdanjih arhivskih opravilih. Prispevek zato obravnava njegovo praktično uporabnost in zanesljivost ter njegove omejitve in potencialna tveganja v arhivskem okolju. Pri sami interpretaciji zgodovinskih dejstev je uporaben za njihovo preverjanje in povezovanje, vendar morajo biti ti podatki verodostojni.

V prispevku se za ChatGPT uporablja izraz jezikovni model oziroma model. Primeri komunikacije z modelom so predstavljeni v obliki dialoga, pri čemer je poziv uporabnika (»Rekli ste«) ločen od odgovora modela (»ChatGPT je rekel«).

ChatGPT je sicer med najbolj razširjenimi pogovornimi sistemi, vendar predstavlja le del celotnega spektra modelov in aplikacij, ki so nam na voljo za uporabo umetne inteligence.

2 TERMINOLOGIJA

Za razumevanje obravnavane tematike je treba najprej pojasniti nekatere temeljne pojme, povezane z umetno inteligenco in jezikovnimi modeli, začenši z besedo inteligenca. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je definirana kot nadarjenost za umske dejavnosti (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2025). Medtem ko človeška inteligenca vključuje ustvarjalnost, čustveno razumevanje, kritično presojo in sposobnost delovanja v kompleksnih socialnih kontekstih, je umetna inteligenca usmerjena v izvajanje ponavljajočih se podatkovno vodenih nalog ter v obdelavo in analizo informacij na podlagi vnaprej naučenih vzorcev (Malik, 2023).

V kontekstu sodobnih aplikacij umetne inteligence se pogosto uporablja pojem jezikovni model. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika še ni dobil definicije, je pa v spletnem Terminološkem slovarju s področja umetne inteligence opredeljen kot napovedni model, naučen s samonadzorovanim učenjem, ki napoveduje naslednjo, predhodno ali poljubno manjkajočo besedo v besedilu na podlagi sobesedila (Terminološki slovar s področja umetne inteligence, b. d.). Druga, širša definicija jezikovne modele opredeljuje kot sisteme umetne inteligence, ki so usposobljeni za razumevanje, obdelavo in za ustvarjanje človeškega jezika, kar omogoča naloge, kot so: prevajanje, odgovarjanje na vprašanja in pisanje besedil (Zapušek, Žerovnik, 2024, str. 1).

Jezikovni model obdeluje vzorce v naravnem jeziku in na njihovi podlagi generira besedilo. ChatGPT je pogovorni sistem. Pogovorni sistem je definiran kot avtomatski sistem, ki je zmožen dialoga s človekom v pisni ali govorni obliki (Terminološki slovar s področja umetne inteligence, b. d.).

Kljub navidezni podobnosti človeški komunikaciji je potrebno poudariti, da pogovorni sistemi ne razumejo pomena besed v človeškem smislu, temveč odgovore generirajo na podlagi statističnih verjetnosti in naučenih jezikovnih vzorcev (Borovič, 2025, str. 13).

Omeniti je treba tudi definicijo naravnega jezika – spletni Slovar družboslovne informatike ga definira kot jezik za ustno in pisno komunikacijo, sestavljen iz besed in mimike, nasprotje programskemu ali računalniškemu jeziku, ki vsebuje komunikacijo s simboli (Slovar družboslovne informatike, b. d.).

3 KRATEK PREGLED ZGODOVINSKEGA RAZVOJA UMETNE INTELIGENCE

Razvoj umetne inteligence je tesno povezan z razvojem računalništva in naraščajočo potrebo po čim bolj naravni interakciji med človekom in računalnikom. V začetku petdesetih let 20. stoletja so bili razviti prvi sistemi, ki so temeljili na konceptih umetnih nevronskih mrež, leta 1952 pa tudi prvi računalniški program za igranje igre dama, ki je omogočal samostojno učenje na podlagi izkušenj (Malik, 2023).

Leta 1956 se je uveljavil izraz umetna inteligenca. Pomemben mejnik v razvoju obdelave naravnega jezika predstavlja leto 1966, ko je Joseph Weizenbaum razvil program ELIZA, enega prvih računalniških sistemov, zmožnih osnovnega dialoga s človekom. Gre za prvi chatbot oz. klepetalni robot. Razvoj je v naslednjih desetletjih hitro napredoval. Leta 1997 je bil dosežen pomemben preboj, ko je IBM-ov računalnik Deep Blue premagal svetovnega šahovskega prvaka Garryja Kasparova, kar je pokazalo potencial umetne inteligence pri reševanju kompleksnih, strogo formaliziranih problemov. Le nekaj let kasneje je IBM-ov računalnik Watson premagal človeške

tekmovalce v kvizu Jeopardy!, kar pomeni tudi pomemben napredek pri obdelavi naravnega jezika. Razvoj pogovornih sistemov se je v začetku 21. stoletja še okrepil z razširitvijo svetovnega spleta, mobilnih tehnologij in glasovnih vmesnikov. Pogovorni sistemi so se postopoma preusmerili iz izključno besedilne komunikacije tudi v govorno interakcijo, kar je omogočilo njihovo širšo uporabo v vsakdanjem okolju. V tem obdobju so se pojavili tudi prvi komercialni glasovni asistenti, med katerimi je bila leta 2011 predstavljena Applova Siri (Malik, 2023).

Enega bolj znanih pogovornih sistemov smo v Sloveniji dobili leta 2007, in sicer davčno svetovalko Vido, ki je imela tudi svoj avatar. Zaradi visokih stroškov vzdrževanja je bila Vida leta 2014 ukinjena (Borovič, 2024, str. 3–8).

Poseben prelom v razvoju pogovornih sistemov in jezikovnih modelov predstavlja leto 2022, ko je podjetje OpenAI javnosti predstavilo jezikovni model ChatGPT. Model je zaradi svoje sposobnosti generiranja koherentnih besedil, prilagodljivosti in enostavne dostopnosti hitro pritegnil veliko število uporabnikov ter postal eden najvidnejših primerov uporabe generativne umetne inteligence v širšem družbenem in raziskovalnem prostoru (Borovič, 2024, str. 9–10).

Zgodovinski razvoj umetne inteligence kaže na postopno prehajanje od ozko usmerjenih, specializiranih sistemov k splošnejšim modelom, ki so sposobni obdelovati različne vrste nalog.

4 ChatGPT

ChatGPT je pogovorni sistem, ki uporablja generativne jezikovne modele družine GPT (Generative Pre-trained Transformer) in temelji na sodobnih pristopih strojnega in globokega učenja. Kratica GPT označuje model, ki je zmožen generiranja besedila na podlagi vnaprej naučenih podatkov, pri čemer izraz 'generative' označuje sposobnost ustvarjanja novega besedila, izraz 'pre-trained' pa nakazuje, da je model predhodno usposobljen na obsežnih zbirkah besedilnih podatkov. Izraz transformer se nanaša na vrsto nevronske arhitekture, ki omogoča učinkovito obdelavo zaporedij podatkov in razumevanje konteksta v besedilu (Zapušek, Žerovnik, 2024, str. 38-40).

Osnova za delovanje jezikovnega modela je strojno učenje. Gre za področje, ki se ukvarja z razvojem algoritmov, s katerimi se računalniki učijo iz podatkov in bolje izvajajo naloge. Algoritmi v podatkih iščejo vzorce, relacije in strukturo ter zgradijo model, ki se uporablja za napovedovanje, odločanje in za reševanje problemov v situacijah, ki jih računalnik v procesu učenja še ni zasledil. Pri strojnem učenju se parametri modela prilagajajo na podlagi podatkov, medtem ko klasično programiranje praviloma temelji na eksplicitno zapisanih pravilih. Učenje lahko med drugim poteka nadzorovano, nenadzorovano, samonadzorovano ali spodbujevalno. Pri nadzorovanem učenju se model uči povezave med vhodnimi podatki in želenim izhodnim rezultatom. Pri nenadzorovanem učenju model operira z neoznačenimi podatki, naloga algoritmov pa je, da najdejo podrobnosti, vzorce, strukturo, ne da bi modelu navedli, kaj je želen rezultat. Spodbujevalno učenje temelji na metodi poskusov in napak, pri čemer pomembno vlogo odigra povratna informacija. Osnova za delovanje jezikovnih modelov, kot je ChatGPT, pa je globoko učenje. Osnova globokega učenja so računske strukture, imenovane nevronske mreže, ki so ohlapno navdihnjene z delovanjem bioloških nevronov. Poti računanja od vhoda do izhoda podatkov so sestavljene iz več nivojev (Zapušek, Žerovnik, 2024, str. 9–14).

Model deluje po sistemu dialoga, pri čemer uporabnik vnese poziv (oz. vprašanje, ukaz, ang. prompt), model pa generira odgovor. Zelo je pomembno, kako je poziv zastavljen – širše kot je zastavljen, bolj splošen je praviloma odgovor. Pozivi morajo biti natančni, jasni, jedrnati, uporabiti je treba čim bolj preprost jezik, izogibati se dvoumnosti in vprašanjem, kjer lahko model odgovori samo z da ali ne (Zapušek, Žerovnik, 2024, str. 157).

Pri uporabi ChatGPT-ja lahko pride tudi do pojava, imenovanega haluciniranje, pri katerem model generira informacije, ki niso dejansko utemeljene v podatkih ali pa so napačno interpretirane. Do tega pojava lahko pride v primerih, ko poziv presega modelovo usposobljenost ali kadar model poskuša zapolniti vrzeli v znanju s statistično verjetnimi, vendar dejansko netočnimi odgovori (Zapušek, Žerovnik, 2024, str. 38–40). Ta lastnost predstavlja eno ključnih omejitev uporabe ChatGPT-ja v znanstvenem in arhivskem okolju. ChatGPT lahko poda napačno trditev, naredi napačno povezavo ali poda izmišljen vir.

ChatGPT je dostopen na spletu in s pomočjo mobilne aplikacije. Za uporabo modela so zastavljene omejitve pri količini pozivov – število možnih dnevnih pozivov se veča glede na to, ali smo prijavljeni ali za uporabo modela plačujemo.

ChatGPT lahko deloma prilagodimo svojim potrebam z uporabniškimi navodili. Z njimi lahko sistem usmerimo, naj praviloma odgovarja v slovenščini, navaja vire, kadar jih uporablja, in jasno izrazi negotovost; takšna navodila pa ne zagotavljajo pravilnosti odgovorov.

Ena od prednosti ChatGPT-ja je možnost komunikacije v več jezikih. Različica ChatGPT-5 je podpirala več kot 58 jezikov, odgovarjala pa v več kot 95 jezikih. Najbolj obvlada jezike, v katerih je na spletu največ podatkov – angleški jezik, španski, francoski, nemški in kitajski (mandarinščino). Preskakovanje med jeziki s klikanjem ni potrebno. ChatGPT praviloma zazna jezik poziva in odgovori v istem jeziku (Rajpal: 2025). Izjemno zmogljiv algoritem mu omogoča, da prepozna določene jezikovne vzorce in pripravi ustrezen odgovor, vendar jezika kot takega ne razume.

Kljub širokemu naboru zmožnosti ostaja ChatGPT pripomoček, katerega uporaba temelji na obdelavi obstoječih podatkov in statističnih verjetnostih, ne pa na razumevanju pomena v človeškem smislu. To pomeni, da model ne razpolaga z lastno presojo, vrednotenjem ali strokovnim znanjem, temveč zgolj posreduje rezultate na podlagi naučenih vzorcev. Ta omejitev je posebej pomembna pri uporabi modela v arhivistiki, kjer so natančnost, kontekstualna presoja in preverljivost informacij ključnega pomena.

5 DOSTOPNOST DO PODATKOV

Vprašanje dostopnosti do podatkov predstavlja enega ključnih vidikov uporabe jezikovnih modelov v arhivistiki in pri raziskovalnem delu. Učinkovitost in zanesljivost modela ChatGPT sta namreč neposredno povezani z obsegom in vrsto podatkov, na katerih je bil model usposobljen ter do katerih ima dostop v procesu generiranja odgovorov. Pri tem je potrebno upoštevati tudi omejitve na področju avtorskih pravic in varstva podatkov.

Pri obravnavi avtorskih pravic je treba razlikovati med podatki, uporabljenimi pri učenju modela, uporabnikovim vhodom (input) in generiranim izhodom (output). Miha Trampuž, strokovnjak na področju avtorskega prava, opozarja, da lahko model kot output uporabi isto besedilo, kot ga je prejel v fazi inputa, kar lahko glede na okoliščine odpira vprašanje pravice do reproduciranja (Trampuž, 2025).

Pomembna omejitev uporabe ChatGPT-ja v arhivistiki izhaja tudi iz dejstva, da model nima neposrednega dostopa do vseh spletnih ali specializiranih virov. Dostop do virov med uporabo je odvisen od omogočenih orodij, dostopnosti spletnih strani, licenc in drugih tehničnih omejitev. Zaradi tega model nima dostopa do številnih arhivskih zbirk, specializiranih baz podatkov in digitalnih knjižnic, kar omejuje njegovo uporabnost pri poglobljenem raziskovalnem delu.

Dostopnost do podatkov vpliva tudi na verodostojnost informacij, ki jih model posreduje uporabniku. Njegovi odgovori so lahko nepopolni, zastareli ali netočni. To še dodatno poudarja potrebo po kritičnem vrednotenju in preverjanju informacij, pridobljenih z uporabo jezikovnih modelov.

V kontekstu arhivistike je problematično tudi vprašanje citiranja. Pogovori z verzijo ChatGPT-5, ki je bila uporabljena v empiričnem delu, niso trajno dostopni ali stabilno arhivirani, kar onemogoča zanesljivo navajanje virov v znanstvenem smislu. To pomeni, da tista verzija Chat-GPT-ja ne more služiti kot primarni vir informacij, temveč zgolj kot podporni pripomoček, ki uporabnika usmerja k relevantnim virom, ki jih je nato treba samostojno preveriti. Pri citiranju je treba biti pozoren na to, ali je citiran pogovor s ChatGPT-jem ali pa so citirane povezave, ki jih je v pogovoru uporabil ChatGPT. Nadaljnje verzije ChatGPT-ja so nadgradile področje citiranja. Ob nastavitvah, ki so bile aktivne pri preizkusu uporabe verzije ChatGPT-5, omogoča posodobljena verzija ChatGPT-ja stabilnejše povezave do preteklih pogovorov.

V izvedenem preizkusu v obdobju med avgustom 2025 in februarjem 2026 sistem ni mogel neposredno dostopati do Virtualne arhivske čitalnice, je pa Arhivsko društvo Slovenije naredilo korak k povečanju besednega nabora na področju arhivistike in v okviru projekta Prilagodljiva obdelava naravnega jezika s pomočjo velikih jezikovnih modelov (PoVeJMo) v bazo za slovenski veliki jezikovni model dodalo besedila preteklih objavljenih Arhivov. Na Fakulteti za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani je nastal GaMS, generativni jezikovni model za slovenščino. Z nadzorovano pripravo velikega jezikovnega modela za slovenščino sta omogočena učinkovit nadzor nad vhodnimi podatki in ustrezno upoštevanje slovenske zakonodaje na področju varovanja zasebnosti in osebnih podatkov. Upoštevane so tudi lokalne kulturne specifike in navade, kar je pomembno za ustrezno in učinkovito komunikacijo. Vključitev Arhivov pomeni, da model bolje razume in obdeluje strokovno terminologijo, predvsem pa izboljšuje razumevanje lokalnih zgodovinskih in kulturnih kontekstov (povejmo.si).

6 PRIMERI

V nadaljevanju sledi nekaj konkretnih primerov uporabe verzije ChatGPT-5. Pogovori so bili izvedeni v obdobju med avgustom 2025 in februarjem 2026.

a) BIOTEHNIŠKI CENTER NAKLO

ChatGPT sem prosila, da napiše historiat za Biotehniški center Naklo. Potem ko mi je navedel nekaj dejstev o začetkih in preoblikovanju Biotehniškega centra Naklo, sem ga vprašala po virih, iz katerih je črpal informacije.

> **ChatGPT je rekel:** Moje informacije temeljijo na splošno znanih podatkih o Biotehniškem centru Naklo, ki so bili v preteklosti javno dostopni na njihovi uradni spletni strani, v lokalnih medijih ter v predstavitvah slovenskih izobraževalnih ustanov. Ker nimam neposrednega dostopa do trenutnih virov brez iskanja na spletu, gre za povzetek na podlagi splošnega znanja do leta 2023. Če želiš, lahko poiščem najnovejše podatke z uradne

strani BC Naklo in preverim, ali so se vmes zgodile kakšne spremembe. Želiš, da to naredim?

Rekli ste: Kako se je šola poimenovala po letih

ChatGPT je rekel: Tukaj je seznam nazivov šole skozi čas, kot jih navaja BC Naklo, z glavnim poudarkom na preimenovanjih: Leto Naziv / poimenovanje 1907 Mlekarska šola na Vrhniki arhiv.bc-naklo.si 1926-1941 Mlekarska šola v Škofji Loki arhiv.bc-naklo.si 1939 Kmetijsko živinorejska šola v Poljčah arhiv.bc-naklo.si 1946 Mlekarska šola v Kranju arhiv.bc-naklo.si 1961 Mlekarski šolski center arhiv.bc-naklo.si 1983 Srednja mlekarska in kmetijska šola Kranj (SMIKŠ) arhiv.bc-naklo.si 2001 Srednja biotehniška šola Kranj arhiv.bc-naklo.si 2007 Biotehniški center Naklo arhiv.bc-naklo.si

Rekli ste: Kako bi poimenoval arhivski fond, ki zajema gradivo, prevzeto od te šole.

ChatGPT je rekel: Najprimernejše je, da arhivski fond ohrani prepoznavnost šole skozi čas, hkrati pa jasno označuje, da gre za vzgojno-izobraževalni zavod. V Sloveniji se običajno uporablja načelo zadnjega uradnega imena zavoda, lahko pa v oklepaju dopolniš tudi starejše nazive. Nekaj primerov: 1. Biotehniški center Naklo (nekdanje: Mlekarska šola Kranj, Srednja biotehniška šola Kranj …) – Najpogostejša praksa: glavni naziv je zadnji uradni, oklepaj pa navaja zgodovinske nazive. 2. Fond Biotehniški center Naklo – zgodovinski razvoj (1907–2007) – Primerno, če želiš poudariti dolgo kontinuiteto in zajeti tudi predhodnice. 3. BC Naklo – Mlekarska in kmetijska šola Kranj (arhivska zbirka) – Če je večina gradiva iz obdobja mlekarskih in kmetijskih šol, a je današnji prepoznavni naziv BC Naklo. V arhivistiki je pomembno, da se fond ne preimenuje vsakič, ko se zavod preimenuje, ampak da obdrži en glavni naslov (običajno zadnji uradni), v opisu pa navedeš vse prejšnje nazive. Zato bi bila najbolj ustrezna izbira: „Biotehniški center Naklo (prej: Mlekarska šola Kranj, SMIKŠ Kranj, Srednja biotehniška šola Kranj)“ Tako bo fond prepoznaven tako za sedanje uporabnike kot za tiste, ki iščejo starejše zapise (OpenAI ChatGPT, 2025, 7. avgust).

ChatGPT je v tem primeru podal informacije, skladne s podatki na spletni strani Biotehniškega centra Naklo. Glede poimenovanja fonda je bil pri predlogih precej blizu, fond ima namreč ime SI_ZAL_KRA/0228, Biotehniški center Naklo (Mlekarska šola Kranj). Ime fonda je sestavljeno iz imena ustvarjalca in imena šole, ki je bila med močnejšimi in pomembnejšimi izobraževalnimi ustanovami takratnega časa. Zaradi kontinuitete izvajanja programa na šoli samo zaradi spremembe imena šole ni bilo smiselno gradiva razbijati v dva fonda.

b) MAJDIČEV MLIN

V zbirki plakatov, ki jih hranimo na Enoti za Gorenjsko v Kranju, se nahaja plakat oz. diploma, kjer letnica nastanka ni razvidna. Fotografiran plakat je bil brez obdelave naložen v ChatGPT, dodano je bilo vprašanje o letnici nastanka plakata. Fotografija namerno ni bila obdelana, saj me je zanimalo, ali bodo model zmotili še ostali dodatki na fotografiji – listi, meter… Iz odgovora je bilo razvidno, da ga ostali dodatki niso zmotili, osredotočil se je le na plakat, na osrednjo grafiko.

Ko sem ga to vprašala prvič, je plakat takoj povezal z reklamno tablo Majdičevega mlina, ki je objavljena na portalu Kamra (Gorenjski muzej, 2014). Ko sem ga za namene tega prispevka ponovno vprašala, iz katerega časovnega obdobja je plakat, ni več našel povezave s Kamro, ampak je povedal naslednje:

> **ChatGPT je rekel:** To ni sodobna fotografija, temveč zgodovinski tiskani plakat oziroma litografija, ki prikazuje velike mline »Vinko Majdič« v Kranju (na plakatu je zapisan staronemški toponim »Krainburg« za Kranj) z oznako »Autr.-Hongrie« (Avstro-Ogrska). Takšni reklamni plakati so bili značilni za pozno 19. stoletje in začetek 20. stoletja (približno med 1880 in 1910), ko je bil Kranj del Avstro-Ogrske monarhije, in so pogosto nastajali v znanih tiskarnah, kot je na plakatu navedena Czettel & Deutsch, Budapest. Glede na slog, tipografijo in omembo Avstro-Ogrske lahko utemeljeno sklepamo, da plakat izvira iz okoli leta 1900 (morda zadnja desetletja 19. stoletja ali prva leta 20. stoletja), vsekakor pred letom 1918, ko je Avstro-Ogrska razpadla.
>
> **Rekli ste:** od kod ti te informacije?
>
> **ChatGPT je rekel:** Te informacije izhajajo iz več splošno dostopnih zgodovinskih virov in splošnega znanja: • Oznaka »Krainburg« in »Autr.-Hongrie«: To je staronemško ime za Kranj in francoska oznaka za Avstro-Ogrsko. Avstro-Ogrska monarhija je obstajala do leta 1918, zato vemo, da plakat ne more biti novejši. • Tiskarna »Czettel & Deutsch, Budapest«: Gre za znano budimpeštansko tiskarno, aktivno konec 19. in v začetku 20. stoletja, pogosto uporabljeno za reklamne plakate v monarhiji. • Slog litografije: Barvni reklamni plakati z bogato ilustracijo in velikimi napisi v več jezikih so bili značilni za obdobje približno 1880–1910. • Primerjava z drugimi zgodovinskimi plakati iz tega časa: Podoben tipografijski slog in kompozicija (veliki naslovni trakovi, medaljoni z nagradami, romantično upodobljeno okolje industrijskih objektov) se pojavljajo v evropskih gospodarskih oglasih okoli preloma stoletja. Ne gre za podatke iz enega samega vira, ampak za kombinacijo zgodovinsko potrjenih dejstev o Avstro-Ogrski in splošnih značilnostih reklamnih tiskov tistega obdobja (OpenAI ChatGPT, 2025, 8. avgust).

ChatGPT je iz naložene fotografije razbral, da gre za plakat oziroma litografijo mlina Vinka Majdiča v Kranju in oznako za Avstro-Ogrsko. Razbrane podatke je povezal v dejstvo, da je plakat nastal med letoma 1880 in 1910, vsekakor pa ne po letu 1918. Iz načrtov gradnje Majdičevega mlina v fondu Občine Kranj lahko razberemo, da so bili načrti za večje objekte, ki so vidni na fotografiji, izdelani leta 1882 (Mlin Peter Majdič, 1882). Prenovljeni most je postal odprt za promet leta 1909 (Dopis o odprtju novega savskega mostu, 1909), kar pomeni, da je plakat nastal po letu 1909. ChatGPT je podal časovni okvir, ki se delno pokriva z arhivskim gradivom v fondu Občine Kranj, vendar ga brez preverjanja ne bi mogli šteti kot zanesljivo datacijo.

Slika 1: Fotografija plakata, ki je bila naložena v ChatGPT za iskanje informacij (foto: Martina Arhar Fekonja)

c) KAZENSKI ZAKONIK

Pri iskanju starejše zakonodaje nam ChatGPT lahko nekoliko skrajša iskanje. Zanimalo me je, kateri kazenski zakonik je veljal leta 1960, s tem da nisem imela podatka, kdaj je bil takrat aktualni kazenski zakonik sprejet.

> **Rekli ste:** Najdi povezavo na kazenski zakonik, ki je veljal leta 1960
>
> **ChatGPT je rekel:** Kazenski zakonik, ki je veljal v Jugoslaviji leta 1960, je bil Kazenski zakonik Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ) iz leta 1951. Ta zakonik je bil sprejet 9. marca 1951 in je nadomestil prejšnje predpise ter uvedel nove pravne institute in kazenske sankcije. Besedilo tega zakonika je dostopno v zbirki uradnih listov FLRJ na portalu Sistory. Za neposreden dostop do celotnega besedila kliknite na spodnjo povezavo: Kazenski zakonik FLRJ iz leta 1951 (Sistory) https://www.sistory.si/cdn/publikacije/46001-47000/46984/UL_FLRJ_1959-07-29_030.pdf?utm_source=chatgpt.com
>
> V tem dokumentu so vključeni tudi uvodni zakon, pojasnila in navodila za izvajanje zakonika, ki so bila izdana v več jezikih, vključno s slovenščino. Če potrebujete pomoč pri iskanju določenih določb ali razumevanju vsebine zakonika, sem vam na voljo za dodatna pojasnila (OpenAI ChatGPT, 2025, 12. avgust).

ChatGPT je našel povezavo na Kazenski zakonik (Ur. l. FLRJ, št. 13/1951), ki je bil v veljavi od leta 1951 in aktualen še v letu 1960. Če v spletni iskalnik vnesemo »kazenski zakonik« in »1960«, moramo odpreti več povezav, da pridemo do ustreznega zakona, medtem ko nam ChatGPT takoj najde ustrezno stran.

d) VOLKOVI

Glede na prvi in drugi primer bi lahko sklepali, da je ChatGPT precej zanesljiv, vendar naslednji primer pokaže, da ni povsem tako. Razlika med prvim in drugim pogovorom je bila v tem, da je v drugem pogovoru v osebnih nastavitvah ChatGPT-ja zabeleženo, naj vedno navede vir informacij, čeprav v tovrstnih primerih na točnost informacij vplivajo tudi različica modela, nedeterminističnost, spletno iskanje in čas. Poziv je bil v obeh primerih enak.

Pogovor 1

> **Rekli ste:** kdaj se je zgodil zadnji napad volka na človeka v Sloveniji
>
> **ChatGPT je rekel:** Zadnji znani primer napada volka na človeka v Sloveniji se je zgodil leta 2007. V tem primeru je volk napadel mlado dekle v bližini Škofje Loke. Vendar pa so taki dogodki zelo redki, saj volkovi običajno ne napadajo ljudi, razen če so izpostavljeni nevarnim situacijam ali so bolni.
>
> **Rekli ste:** ali lahko navedeš vir za trditev, da je volk napadel mlado dekle v bližini Škofje Loke leta 2007
>
> **ChatGPT je rekel:** Na žalost nimam dostopa do specifičnih virov ali zanesljivih podatkov o dogodku, kjer naj bi volk napadel mlado dekle v bližini Škofje Loke leta 2007. Če iščete informacije o tem dogodku, vam priporočam, da preverite lokalne novice, arhive medijev iz tistega obdobja ali uradne zapisnike pristojnih organov, kot so veterinarske službe ali policija (OpenAI ChatGPT, 2026, 26. februar).

Pogovor 2

> **Rekli ste:** kdaj se je zgodil zadnji napad volka na človeka v Sloveniji
>
> **ChatGPT je rekel:** V Sloveniji v zadnjih približno 100 letih ni dokumentiranega napada volka na človeka. To pomeni, da ni znan noben "zadnji" primer, ker takšnega napada v sodobni zgodovini države niso zabeležili. - Strokovnjaki in uradne informacije navajajo, da v Sloveniji v zadnjih 100 letih ni evidentiranega napada volka na človeka. - Zavod za gozdove Slovenije prav tako navaja, da do zdaj ni znan noben primer napada volka na človeka na območju Slovenije, čeprav volkovi včasih povzročajo škodo na domačih živalih. - Volkovi so praviloma zelo plašne živali in se človeka izogibajo, zato so srečanja redka (OpenAI ChatGPT, 2026, 10. marec).

Iz primera je razvidno, kako pomembno je preverjanje informacij, ki jih model posreduje. Če ne bi vprašala po viru informacij, bi uporabljala podatek o napadu volka v Škofji Loki, ki se ni zgodil.

7 UPORABA ChatGPT-JA MED RAZISKOVALCI

Za pridobitev vpogleda v razširjenost in načine uporabe jezikovnega modela ChatGPT med raziskovalci je bila izvedena anketna raziskava. Namen ankete je bil ugotoviti, kako pogosto raziskovalci uporabljajo ChatGPT, za katere namene ga vključujejo v svoje delo, katere prednosti in omejitve zaznavajo ter kako ocenjujejo vpliv tovrstnih tehnologij na prihodnost raziskovalnega in zgodovinskega raziskovanja.

Anketni vprašalnik je bil posredovan tridesetim posameznikom, ki se na različne načine ukvarjajo z raziskovalnim delom, bodisi v okviru znanstvenih ustanov bodisi kot samostojni raziskovalci. Vprašalnik je obsegal 13 vprašanj, odgovarjanje pa je bilo anonimno. Na poziv se je odzvalo 16 respondentov. Njihova raziskovalna področja so bila raznolika in so vključevala etnologijo, zgodovino, arhitekturo, arhivistiko, naravoslovje, gozdarstvo, naravovarstvo, konservatorstvo-gradbeništvo in umetnostno zgodovino. Večina anketirancev uporablja ChatGPT nekajkrat tedensko, pri čemer prevladuje uporaba brezplačne različice modela.

Uporabljajo ga za prevajanje in jezikovno pomoč (lektoriranje, slogovne izboljšave, povzemanje besedil), tudi za iskanje literature. ChatGPT ocenjujejo kot precej uporaben. Kot glavno prednost pri njegovi uporabi so izpostavili hitrost pri dostopu do informacij. Kot slabosti in nevarnosti uporabe modela večinoma navajajo, da ne razume vedno konteksta, sklepa brez podlage in podaja netočne informacije. Zato večina vprašanih podatke, ki jih dobijo od ChatGPT-ja, tudi preveri. Nekateri vprašani so navedli, da jim je model v posameznih primerih pomagal pri iskanju zakonodaje ali pri iskanju relevantnih raziskovalnih ustanov in arhivov, zlasti v mednarodnem okolju. Kljub temu vprašani soglasno poudarjajo, da ChatGPT ne more nadomestiti neposrednega dela z arhivskimi viri in strokovne presoje raziskovalca.

Na vprašanje, kako ocenjujejo vpliv orodij, kot je ChatGPT, na prihodnost zgodovinskega raziskovanja, ni bilo enoznačnega odgovora. Na eni strani so opozorili, da je razvoj v tej smeri še na začetku, da veliko vsebine še ni digitalizirane, nerealno je pričakovati, da bo vsa vsebina, ki jo raziskovalci potrebujejo pri svojem delu, dejansko digitalizirana in dostopna samo na spletu, odpira se tudi vprašanje verodostojnosti podatkov, dostopnih na spletu. Drugi pa v modelu prepoznavajo potencialno koristen pripomoček, ki lahko ob ustreznem znanju in kritični uporabi pomembno dopolni raziskovalne procese. Skupni imenovalec odgovorov je poudarek na potrebi po razvoju kompetenc za odgovorno in premišljeno uporabo umetne inteligence v raziskovalnem okolju. Eden od anketirancev je med drugim predlagal pripravo pozivov (promptov), ki bi pomagali pri raziskovanju.

Vzorec anketiranih je majhen in ne odraža celotne slike na področju uporabe ChatGPT-ja med raziskovalci, nam pa da vpogled v načine uporabe ChatGPT-ja in zavedanje o njegovih pomanjkljivostih pri delu z zgodovinskimi dejstvi.

8 UGOTOVITVE

Na podlagi teoretičnih izhodišč, analize konkretnih primerov uporabe in rezultatov anketne raziskave je mogoče ugotoviti, da je jezikovni model ChatGPT lahko uporaben podporni pripomoček v arhivistiki in raziskovalnem delu, vendar njegova uporaba zahteva premišljen, kritičen in odgovoren pristop. Pogovor z njim o vsebinskih zadevah s področja arhivistike, kot je npr. preimenovanje ali poimenovanje arhivskega fonda, lahko sicer poda ustrezne rezultate, vendar ChatGPT nima strokovne presoje arhivista. V raziskovalnem svetu lahko ChatGPT pomaga pri iskanju virov, povzemanju člankov ali

drugih znanstvenih del, načrtovanju raziskovanja, ne nazadnje pri jezikovnem oblikovanju, vendar človeka ne more nadomestiti.

Pri uporabi ChatGPT-ja je zelo pomembno ustrezno oblikovanje pozivov, kako so oblikovana uporabniška navodila in nastavitve – npr. odgovarjaj samo v slovenskem jeziku, vedno navedi vir informacij, odgovarjaj samo, kadar si zares prepričan v svoj odgovor, ipd.

Posebno pozornost je treba nameniti tudi pravnim in etičnim vidikom uporabe jezikovnih modelov. Možnost reproduciranja avtorsko zaščitenih besedil, omejena sledljivost virov in nezmožnost zanesljivega citiranja predstavljajo pomembne omejitve za uporabo ChatGPT-ja v znanstvenem okolju. Poleg tega se ob vse širši uporabi umetne inteligence odpirajo tudi vprašanja odgovornosti, transparentnosti in vpliva tovrstnih tehnologij na raziskovalne prakse. Leta 2024 je stopila v veljavo Uredba (EI) 2024/1689 Evropskega parlamenta in Sveta EU o določitvi harmoniziranih pravil o umetni inteligenci, ki določa pravila za dajanje na trg in uporabo sistemov umetne inteligence, prepoveduje nekatere prakse umetne inteligence, določa zahteve za visokotvegane sisteme umetne inteligence in obveznosti za operaterje takih sistemov. Marca 2026 je Ministrstvo za digitalno preobrazbo izdalo Smernice za razvoj, uvajanje in uporabo umetne inteligence v javni upravi, ki med drugim opozarja na varnost pri vpisovanju varovanih podatkov v javno dostopna orodja umetne inteligence na spletu.

Trg trenutno nudi veliko izobraževanj, na katerih predavatelji razložijo delovanje umetne inteligence, predvsem pa predstavijo ChatGPT in nato še preostale GPT-je. Čeprav na prvi pogled deluje enostaven za uporabo, so takšna izobraževanja dobrodošla, saj opozorijo tudi na skrite nastavitve (ali mu dovolimo, da naše vnose uporablja za izboljševanje modelov, prilagoditev modela na naše potrebe …) in pokažejo funkcije, ki jih povprečen uporabnik sam ne odkrije.

Pri kreiranju besedil nam lahko pomaga kot pripomoček pri jasnejšem izražanju, popravi kakšno slovnično napako, vendar so jezikovni pregledi v brezplačni različici zelo omejeni. ChatGPT sledi naučenim modelom, manjka pa mu človeška ustvarjalnost oz. čut za jezik, ki je prav tako pomemben pri oblikovanju in lektoriranju besedil.

V času priprave prispevka sem opazila, kako se je v relativno kratkem času spremenil odnos do uporabe ChatGPT-ja. Iz faze močnega navdušenja nad modelom smo prešli v fazo previdne uporabe, preverjanja dejstev, od decembra 2025 je pod okencem za vnos poziva celo napis: »*ChatGPT se lahko moti. Preverjajte pomembne informacije*«.

Povečuje se tudi okoljska ozaveščenost. Termin 'hramba stvari v oblaku' daje občutek, da podatki potujejo nekje med vodnimi hlapi v ozračju, vendar ni tako. Podatki se obdelujejo na obsežnih strežniških sistemih, ki za svoje delovanje v fazi učenja in interakcije z uporabnikom (brez faze izdelave strojne opreme) porabijo zelo veliko energije. Ocene okoljevarstvenikov napovedujejo, da bo jezikovni model za fazo učenja v letu 2027 porabil 6,6 milijona litrov vode (Jegham, Abdelatti, Young Koh, Elmoubarki, Hendawi, 2025). Po navedeni oceni naj bi v letu 2026 zaradi svetovne uporabe umetne inteligence slednja porabila električno energijo v količini, kot jo na letni ravni porabi Belgija (Ren, Wierman, 2026).

9 ZAKLJUČEK

ChatGPT je lahko koristen pripomoček pri določenih segmentih arhivskega in raziskovalnega dela. Pomaga lahko pri orientacijskem iskanju informacij, jezikovni podpori, v začetnih fazah raziskovanja in razjasnjevanju določenih nejasnosti. Pri uporabi modela se je treba zavedati tudi številnih omejitev, povezanih z dostopnostjo do podatkov, zanesljivostjo informacij, vprašanji avtorskih pravic in nezmožnostjo trajnega ter preverljivega citiranja. ChatGPT deluje na podlagi statističnih verjetnosti in ne razpolaga s kontekstualnim razumevanjem, ki je nujno za strokovno delo z arhivskim gradivom. Zato ne more nadomestiti strokovnega znanja, kritične presoje in neposrednega dela z viri, temveč lahko deluje zgolj kot dopolnilni pripomoček.

Uporaba umetne inteligence odpira vprašanje, kako ohraniti njeno vlogo pripomočka in hkrati zagotoviti človekovo strokovno presojo. Avtorske pravice so zagotovo tema za samostojen prispevek.

Pomembna je tudi vloga etike pri uporabi jezikovnih modelov. Evropska komisija je leta 2022 podala smernice v dokumentu Etične smernice za uporabo umetne inteligence in podatkov pri poučevanju in učenju za izobraževalce. Opredelila je štiri ključne vidike, na katerih temelji etična uporaba umetne inteligence. To so človekovo delovanje, pravičnost, človečnost in upravičena izbira. Človekovo delovanje se nanaša na posameznikovo sposobnost, da je in da postane kompetenten član družbe. Pravičnost se nanaša na to, da je vsak posameznik obravnavan pravično, kar vključuje pravice, vključevanje, nediskriminacijo, odgovornost. Človečnost se nanaša na spoštovanje ljudi, njihove identitete, integritete in dostojanstva. Upravičena izbira pomeni, da morajo biti odločitve, sprejete na podlagi podatkov in umetne inteligence, jasno razložene, upravičene, upoštevati pa morajo prispevek vseh udeleženih (Etične smernice za uporabo umetne inteligence in podatkov pri poučevanju in učenju za izobraževalce, 2022).

10 VIRI IN LITERATURA:

Borovič, M. (2025). Oblikovanje ukazov pri uporabi pogovornih sistemov. Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. https://dk.um.si/Dokument.php?id=190689&lang=slv

Dopis o odprtju novega savskega mostu leta 1909, Občina Kranj, TE 61, PE 1329.

Etične smernice za uporabo umetne inteligence in podatkov pri poučevanju in učenju za izobraževalce (2022). Urad za publikacije Evropske unije. https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/use-artificial-intelligence-ai-and-data-teaching-and-learning_sl

GaMS, veliki generativni jezikovni model za slovenščino. (b. d.). https://gams.povejmo.si/

Gorenjski muzej. (2014). Reklamna tabla za podjetje Vinka Majdiča. https://www.kamra.si/mm-elementi/reklamna-tabla-za-podjetje-vinka-majdica/

Howarth, J. (2025). Languages Supported by ChatGPT. https://explodingtopics.com/blog/chatgpt-supported-languages

Slovar družboslovne informatike. (b. d.) Geslo: naravni jezik Termania - Slovar družboslovne informatike - narávni jêzik

Jegham N, Abdelatti M., Young Koh C., Elmoubarki L., Hendawi A. (2025). How Hungry is AI? Benchmarking Energy, Water, and Carbon Footprint of LLM Inference. Cornell University. [2505.09598v6] How Hungry is AI? Benchmarking Energy, Water, and Carbon Footprint of LLM Inference

Ren S., Wierman A. (2026). The Uneven Distribution of AI's Environmental Impacts. Harvard Business Review. The Uneven Distribution of AI’s Environmental Impacts

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (2025). https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=inteligenca

Terminološki slovar s področja umetne inteligence. (b. d.). Geslo: jezikovni model https://terminoloski.slovenscina.eu/termin/2562, geslo: pogovorni sistem. https://terminoloski.slovenscina.eu/termin/2679

Trampuž M. (2025). Maske umetne inteligence so padle, med avtorji dobesedno vre. Delo, Sobotna priloga. https://www.delo.si/sobotna-priloga/naj-ne-zatrjuje-da-spostujejo-avtorske-pravice-te-maske-so-padle

Malik, E. (2023). Artificial Intelligence (AI) and ChatGPT: history and timelines. https://www.officetimeline.com/blog/artificial-intelligence-ai-and-chatgpt-history-and-timelines

Mlin Peter Majdič leta 1882, Občina Kranj, TE 61, PE 972.

OpenAI ChatGPT. (2025, 7. avgust). [Generirano besedilo na vprašanje kako se je preimenoval Biotehniški center Naklo in kako bi poimenoval fond glede na vsa preimenovanja]. https://chatgpt.com/

OpenAI ChatGPT. (2025, 8. avgust). [Generirano besedilo na vprašanje iz katerega časovnega obdobja je prilepljen plakat]. https://chatgpt.com/

OpenAI ChatGPT. (2025, 12. avgust). [Generirano besedilo na vprašanje kateri kazenski zakonik je veljal leta 1960]. https://chatgpt.com/

Rajpal, R. (2025). ChatGPT Supported Languages: 95+ Ranked by Quality. https://www.spurnow.com/en/blogs/list-of-languages-supported-by-chatgpt#faster-content-localization

Zapušek M., Žerovnik A. (2024). Uporaba generativne umetne inteligence v izobraževanju. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/view/226/508/603-1

SUMMARY

CHATGPT AS A TOOL IN ARCHIVAL SCIENCE: POSSIBILITIES AND LIMITATIONS

Martina Arhar Fekonja
Archivist, Historical Archives Ljubljana, Slovenia
martina.fekonja@zal-lj.si

The paper examines the use of generative artificial intelligence in archival science, with a focus on the language model ChatGPT, which after 2022 became a widely used in research environments as a support tool due to its wide availability and ease of use. The aim of the paper is to analyse the functioning of the ChatGPT model and to evaluate its usefulness, reliability, and limitations in archival work and scientific research, with particular emphasis on the issues of credibility, accessibility of sources, and the responsible use of artificial intelligence.

The theoretical section presents the fundamental concepts of artificial intelligence, language models, and conversational systems, as well as a brief overview of the historical development of artificial intelligence, with special emphasis on the development of natural language processing. The paper explains the basic principles behind the functioning of ChatGPT, including the role of machine learning and deep learning, the importance of well-formulated prompts, and the phenomenon of model hallucination, in which the model may generate inaccurate or misleading information.

The empirical part of the paper is based on the analysis of concrete examples of ChatGPT use in archival practice and on the results of a survey conducted among researchers from different disciplines. Practical examples were used to test the usefulness of the model in searching for historical data, determining chronological context and interpreting archival materials, naming archival fonds, and locating older legislation. The findings indicate that ChatGPT can effectively shorten the time needed to search for information and can function as an orientation tool; however, the information obtained cannot be treated as final or scientifically verified.

A survey conducted among researchers from various fields shows that they most often use ChatGPT for assistance with translation, summarising, and linguistic editing of texts, as well as for the initial search for literature. Among the key advantages they highlight speed and accessibility, while the main disadvantages include insufficient understanding of context, the possibility of incorrect conclusions, and the unreliability of sources. Most respondents emphasise the necessity of verifying information and recognise that the model cannot replace expert judgement.

The paper also addresses issues of copyright, access to data, and the ethical aspects of using artificial intelligence. It warns about the risk of reproducing copyrighted texts and about the model's limited access to online data relevant for research and for archival science in general. Environmental aspects of the use of artificial intelligence are also discussed.

ChatGPT can be useful in archival science as a supplementary tool; however, it cannot replace the professional expertise of an archivist, critical thinking, or direct work with sources. Its use requires a thoughtful, responsible, and critical approach, with awareness of technological, legal, and ethical limitations.

O avtorici:

Martina Arhar Fekonja je diplomirana etnologinja in kulturna antropologinja. V Zgodovinskem arhivu Ljubljana je zaposlena od leta 2017, od leta 2020 na Enoti za Gorenjsko Kranj. Ukvarja se z gradivom s področja gospodarstva in šolstva ter z digitalizacijo tako arhivskega gradiva kot delovnih procesov v arhivu.

About the author:

Martina Arhar Fekonja holds a degree in ethnology and cultural anthropology. She has been working at the Historical Archives of Ljubljana since 2017, joining the Gorenjska Unit in Kranj in 2020. Her work focuses on records related to the economy and education, as well as on the digitisation of both archival materials and work processes within the archives.